

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Articvlvs Secvndvs. Vtrum Spiritus sanctus procedat à Filio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

ARTICVLVS SECVNDVS

Vtrum Spiritus sanctus procedat à Filio.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod Spiritus sanctus non procedat à filio. Quia secundum Dion. * non est audendum dicere aliquid de substantiali diuinitate, præter ea, quæ diuinitus nobis expressis eloquijs sunt expressa. Sed in scriptura sacra non exprimitur, quod Spiritus sanctus à filio procedat, sed solum quod procedat à patre, ut patet Ioan. 15. Spiritus ueritatis, qui à patre procedit. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

2. Præter. In symbolo Constantinopolitane synodi sic legitur: Credimus in Spiritum sanctum Dominum, & uiuentem, ex patre procedentem cum patre, & filio adorandum, & glorificandum. Nullo igitur modo debuit addi in symbolo nostro, quod Spiritus sanctus procedat à filio: sed uidentur esse anathematis rei, qui hoc addiderunt.

3. Præterea. Damasc. * dicit, Spiritum sanctum ex patre dicimus: & spiritum patris nominamus: ex filio autem Spiritum sanctum non dicimus: spiritum uero filij nominamus. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

4. Præter. Nihil procedit ab eo, in quo quiescit. Sed Spiritus sanctus quiescit in filio. Dicitur enim in legenda beati And. Pax uobis, & ueneris qui credunt in unum Deum patrem, & unum filium eius unicum dominum nostrum Iesum Christum, & in unum Spiritum sanctum procedentem ex patre in filio permanentem. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

5. Præter. Filius procedit ut verbum: sed spiritus noster in nobis, non uidetur procedere à verbo nostro. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

6. Præter. Spiritus sanctus perfecte procedit à patre. Ergo superfluum est dicere, quod procedit à filio.

7. Præter. In perpetuis non differunt esse & posse (ut dicitur in 3. Phys.) & multo minus in diuinis. Sed Spiritus sanctus potest distinguere à filio, etiam si ab eo non procedat. Dicit enim Ansel. in lib. de processione Spiritus sancti. Habent utrique à patre esse filius & Spiritus sanctus, sed diuerso modo: quia alter nascendo, & alter procedendo, ut alij sint per hoc ab inuicem. Et postea subdit. * Nam si per aliud non essent plures filius & Spiritus sanctus, per hoc solum essent diuersi. Ergo Spiritus sanctus distinguitur à filio ab eo non existens.

Sed contra est, quod dicit Athanasius: * Spiritus sanctus à patre, & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

Respond. Dicendum, quod necesse est dicere Spiritum sanctum à filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distinguere. Quod ex supra dictis patet. Non enim est possibile dicere, quod secundum aliquid absolutum, diuina persona ab inuicem distinguantur; quia sequeretur, quod non esset trium una essentia. Quicquid enim in diuinis absolute dicitur, ad unitatem essentie pertinet. Relinquitur ergo, quod solum relationibus, diuina persona ab inuicem distinguantur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quod sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarum una refertur ad filium, & alia ad Spiritum sanctum; quæ tamen, quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, sed ad unam personam patris tantum pertinent. Si ergo in filio, & in Spiritu sancto non esset inuenire nisi duas relationes, quibus uterque refertur ad patrem, illæ relationes non essent ab inuicem oppositæ, sicut neque duas relationes, quibus pater refertur ad illos. Unde, sicut persona patris est una, ita sequeretur, quod persona filij, & Spiritus sancti esset una,

habens duas relationes oppositas duabus relationibus patris. Hoc autem est hæreticum, cum tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo, quod filius, & Spiritus sanctus, ad inuicem referantur oppositis relationibus. Non autem possunt esse in diuinis alia relationes oppositæ, nisi relationes originis, ut supra probatum est.

* Oppositæ autem relationes originis, accipiuntur secundum principium, & secundum quod est à principio. Relinquitur ergo, quod necesse est dicere, vel filium esse à Spiritu sancto (quod nullus dicit) vel Spiritum sanctum esse à filio, quod nos confitemur: & huic quidem consonat ratio processionis utriusque. Dictum enim est supra, * quod filius procedit per modum intellectus, ut verbum, Spiritus sanctus autem per modum voluntatis ut amor. Necesse est autem, quod amor à verbo procedat. Non enim aliquid amamus, nisi secundum quod conceptione mentis apprehendimus: e Unde & secundum hoc manifestum est, quod Spiritus sanctus procedit à filio. Ipse etiam ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc inuenimus, quod ab uno procedant plura absolute ordine nisi in illis solum, quæ materialiter differunt. Sicut unus faber producit multos cultellos materialiter ab inuicem distinctos, nullum ordinem habentes ad inuicem. Sed in rebus, in quibus non est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Unde etiam in ordine creaturarum productarum, decor diuine sapientie manifestatur. Si ergo ab una persona patris procedunt duæ personæ scilicet Filius, & Spiritus sanctus, oportet esse aliquem ordinem eorum ad inuicem. Nec potest aliquis ordo alius assignari, nisi ordo nature, quo alius est ex alio. Non est igitur possibile dicere, quod Filius, & Spiritus sanctus sic procedant à Patre, quod neuter eorum procedat ab alio, nisi quis poneret in eis materialem distinctionem, quod est impossibile. Unde etiam ipsi Græci processionem Spiritus sancti aliquem ordinem habere ad filium intelligunt. Concedunt enim Spiritum sanctum esse spiritum filij, & esse à patre per filium. Et quidam eorum dicuntur concedere, quod sit à filio, vel profluat ab eo, non tamen quod procedat: quod uidetur, vel ex ignorantia, vel ex proteruita esse. Quia si quis recte consideret, inueniet processionis uerbum inter omnia, quæ ad originem qualemcunque pertinent, communissimum esse. Utitur enim eo ad designandum qualemcunque originem. Sicut quod linea procedit à puncto, radius à sole, riuus à fonte. Et similiter in quibuscunque alijs. Unde ex quocunque alio ad originem pertinente potest concludi, quod Spiritus sanctus procedat à filio.

Ad Primum ergo dicendum, quod de Deo dicere non debemus; quod in sacra scriptura non inuenitur, vel per uerba, vel per sensum. Licet autem per uerba non inueniatur in sacra scriptura, quod Spiritus sanctus procedat à Filio, inuenitur tamen quantum ad sensum, & præcipue, ubi dicit filius, Ioan. 16. de Spiritu sancto loquens; ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Regulariter etiam in sacra scriptura tenendum est, quod id, quod de Patre dicitur, oportet de filio intelligi: etiam si dictio exclusiva addatur, nisi solum in illis, in quibus pater & filius secundum oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus Matth. 11. dicit: Nemo nouit filium, nisi pater, non excluditur, quin filius seipsum cognoscat. Sic igitur, cum dicitur, quod Spiritus sanctus à Patre procedit, etiam si adderetur, quod à solo patre procedit, non excluderetur inde filius: quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritus sancti, non opponuntur Pater, & filius, sed solum quantum ad hoc, quod hic est Pater, & ille Filius.

Ad Secundum dicendum, quod in quolibet concilio institutum fuit symbolum aliquod propter errorem aliquem, qui in concilio damnabatur. Unde sequens conciliū non faciebat aliud symbolum, quam primum: sed id, quod implicite continebatur in primo symbolo.

per aliqua addita explanabatur contra hereses insur-
gentes. Vnde in determinatione * Calcedonen. synodi
Symbolū il- dicitur, quod illi, qui fuerunt congregati in concilio
his, circa Constantinopolitano, doctrinam de Spiritu sancto tra-
med. habe- diderunt, non quod minus esset in precedentibus, qui a-
tur, tomo 1. pud Niceam congregati sunt, inferentes: sed intellectū
Concil. que sunt Colonia eorum aduersus hereticos declarantes. Quia igitur in
impres- tempore antiquorum conciliorum, nondum exortus
anno Domi fuerat error dicentium Spiritum sanctum non proce-
ni 1550. d- dere à Filio, non fuit necessarium, quod hoc explicite
poneretur. Sed postea insurgente errore quorundam,
in quodam concilio in Occidentibus partibus congre-
gato, expressum fuit auctoritate Romani Pontificis, cu-
ius auctoritate etiam antiqua consilia congregaban-
tur. Continebatur tamen implicite in hoc ipso, quod
dicebatur Spiritus sanctus à Patre procedere.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus sanctum non
procedere à Filio, primo fuit à Nestorianis introductū,
ut patet in quodam symbolo Nestorianorum, dam-
nato in Ephesina synodo. Et hunc errorem sequutus
fuit Theodoricus Nestorianus, & plures post ipsum.
Inter quos fuit etiam Damasc. Vnde in hoc eius sen-
tentia non est standum. Quamuis à quibusdam dica-
tur, quod Damascen. * sicut non confitetur Spiritu-
m sanctum esse à Filio, ita etiam nō negat ex vi illo-
rum verborum.

Damasc. in
bist. duorū
milii.

Ad Quartum dicendum, quod per hoc, quod Spiritus
sanctus dicitur quiescere, vel manere in Fi-
lio, non excluditur quin ab eo procedat, quia & Filius in
Patre manere dicitur: cum tamen à Patre procedat.
Dicitur etiam Spiritus sanctus in Filio quiescere, vel si-
cut amor amantis quiescit in amato, vel quantum ad
humanam naturam Christi, propter id quod scriptum
est Io. 1. Super quem videris spiritum descendentem, &
manentem super eum, hic est qui baptizat.

Ad Quintum dicendum, quod verbum, in diuinis,
non accipitur secundum similitudinem verbi vocalis,
à quo non procedit spiritus, quia sic tantum metapho-
ricè diceretur, sed secundum similitudinem verbi men-
talis à quo amor procedit.

Ad Sextum dicendum, quod per hoc, quod Spiritus
sanctus perfecte procedit à Patre, non solum non super-
fluum est dicere, quod Spiritus sanctus procedit à Filio:
sed omnino necessarium, quia vna virtus est Patris, &
Filij. Et quicquid est à Patre, necesse est esse à Filio,
nisi proprietas filiationis repugnet. Non enim filius est
à seipso, licet sit à Patre.

Ad Septimum dicendum, quod Spiritus sanctus di-
stinguitur personaliter à filio in hoc, quod origo vnius
distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differentia
originis est per hoc, quod filius est solum à Patre, Spi-
ritus sanctus verò à patre, & filio. Non enim aliter pro-
cessiones distinguuntur, sicut supra * ostensum est.

In cor. art.
q. 27.

Sensus questii.

Dubit.

Solutio.

Syluester
arguit.

DUBITATIONEM hic excitat Caiet. de
duabus questionibus sub vno quæsto
comprehensis, & vnius articuli discursu re-
solutis: cui duabus solutionibus satisfacit,
quas approbat Iauellus, sed magis secun-
dam.

Syluest. autem carpit rationem dubitandi.
Nam quæstiones (inquit) Caiet. sunt æquales
numero ijs, quæ verè scimus: hæc autem quæ-
stio est vna, & scita sunt duo. Sed arguit Syl-
uest. Primò. Si duæ sunt quæstiones in hoc ar-
ticulo, ut ait Caiet. vanè assumitur, quod
quæstio sit vna, & scita duo. Secundò. Illa
propositio: Quæstiones æquales sunt &c. non
sic intelligitur, quasi in vno articulo non scia-
mus nisi vnā conclusionem: sed sic, quod ni-

hil nouiter scimus, quod prius non fuerit no-
bis ignotum, & consequenter quælibet & du-
bitabile: licet non semper de eo quæstio mouea-
tur.

Verum hæc nimis leuia sunt. Ad hoc enim ten-
dit dubitatio Caietani ut ostendat duo illa quæ-
sita in hoc vno implicite clausa, in duo formaliter
& explicite debuisse distingui ab articulariter
scribente. Quamuis igitur duo sint implici-
cite & virtualiter: vnum tamen solum est for-
maliter & implicite quæsitum: quod prima fa-
cie videtur absurdum in articulariter scriben-
te: cum ipsemet S. Doct. de pot. quæst. 10. a. 4. &
5. de hac vna materia duo quæsitā proposuerit.
Et iuxta hunc sensum intelligitur dictum illud
Aristot. Quæstiones sunt æquales numero ijs, quæ ve-
rè scimus: quia scilicet numero scitorum secun-
dum artem tot numero quæsitā respondent di-
stincta formaliter & explicite. Et quamuis v-
no discursu sub vnius forma quæsitā plures
quandoque contingat sciri conclusiones; vni
tamen omnes simul æquivalent, quæ ex eiusdem
rei, de qua quæritur, veritatis cognitione depen-
dent.

Forma Textus.

RESPONDET primò S. Doct. quæsto v-
nica conclusione; deinde arguit Græ-
cos.

CONCLUSIO est. Necesse est dicere Spiritum
sanctum à Filio esse. Probatur tribus rationibus.
Prima est. Si Spiritus sanctus non procederet
à filio non posset ab eo personaliter distingui;
sed hoc est hæreticum; ergo & antecedens. Pro-
batur sequela Personæ diuinæ non distinguuntur
ab inuicem per aliquod absolutum sed solum
relationibus oppositis originis secundum esse
principij & à principio; ergo si Spiritus sanctus
non habet huiusmodi relationem originis à fi-
lio, non distingueretur ab eo personaliter. As-
sumptum quo ad omnes sui partes singulatim
probatur. Vide litteram & Cai. Secundò sic pro-
batur conclusio. Filius procedit per modum
intellectus ut verbum; Spiritus sanctus autem
per modum voluntatis ut amor: at necesse est ut
amor à verbo procedat; ergo necesse est quod
D Spiritus sanctus procedat à filio. Maior probata
est supra quæstione vigesima septima. Minor autem
probatur; quoniam nihil amamus nisi quod cō-
ceptione mentis apprehendimus. Tertiò proba-
tur eadem conclusio. Si ab vna persona patris
procedunt duæ personæ scilicet Filius & Spi-
ritus sanctus; oportet esse aliquem ordinem earum
ad inuicem; at non potest alius ordo assignari,
nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio; ergo non
est possibile quod filius & Spiritus S. sic proce-
dant à Patre, quod neuter eorum procedat ab alio.
Prima propositio probatur dupliciter. Pri-
mò; quia nusquam hoc inuenimus, quod ab vno
procedant plura absque ordine; nisi in illis solū
quæ materialiter differunt. Sicut vnus faber pro-
ducit multos cultellos materialiter differentes,
nullum ordinem habentes ad inuicem; sed in re-
bus in quibus non est sola materialis distinctio,
semper inuenitur in multitudine productorum
aliquis ordo. Secundò probatur eadem propo-
sitiō à simili in creaturis; quoniam etiam in or-
dine creaturarum productarum decor diuinæ
sapientiæ manifestatur.

Deinde S. Thom. arguit Græcos ex ipsis eo-
rum dictis, quæ sunt quatuor. Primum est, pro-
cessio Spiritus sancti aliquem ordinem habet ad
R 2 filium.

Solut.

filium. *Secundum* est: Spiritus sanctus est spiritus filij. *Tertium* est: Spiritus sanctus est à patre per filium. *Quartum* est: quidam eorum dicuntur concedere, quòd Spiritus sanctus sit à filio, vel profluat ab eo; non tamen quòd procedat. Ex quibus dictis arguit eos ignorantia vel proteruitas; quoniam secunda pars ultimi dicti repugnat priori parti eiusdem dicti & omnibus alijs; quòd sic probat. Procedere est communissimum inter omnia spectantia ad originem; ergo ex quocunque concessio pertinet ad originem, puta ordine seu esse ab alio seu profluere ab alio, sequitur affirmatio processus; igitur priores affirmationes repugnant negationi processionis. Antecedens probatur; quoniam utimur nomine processionis ad designandum qualemcumque originem; sicut quòd linea procedit à puncto, radius à sole, riuus à fonte; & similiter in quibuscunque alijs.

Expositio Textus.

ADVERSUS errorem Græcorum negantium Spiritum sanctum à filio procedere disputat accuratissimè S. D. de potentia q. 10. art. 4. & 5. & in 4. contra gentiles cap. 24. & 25. & alibi sæpe; cuius diligentiam imitati sunt recentiores eius interpretes Torres, Ban. Zumellus, Mol. Val. Valq. disp. 146. & Suarez lib. 10. de Trin. cap. 1. qui sacrarum litterarum oracula, SS. Patrum tam Latinorum quam Græcorum dicta, Conciliorum generalium decreta ad fidei, veritatem confirmandam & schismaticorum errores confutandos summa diligentia collegerunt, & subtiliter ac prudenter examinarunt: adeo ut actum agere videatur quisquis ad huius argumenti materiam amplius illustrandam, noua conferre tentauerit. Videat igitur quicunque voluerit, apud prædictos interpretes amplissimam locorum suam catholicam veritatem absolutissimè comprobantem. Quem sensum habuerint Græci catholici dicentes Spiritum S. à patre procedere, non autem à filio: explicat S. Th. in 1. dist. 12. q. vnica a. 2 quia scilicet dictio illa, à, denotat relationem ad primam originem &c.

PRIMA CONTROVERSIA.

An si Spiritus sanctus non procederet à filio distingueretur realiter ab eo?

An hæc questio sit admittenda.

QUIDAM Gotifredus quol. 2. q. 4. à Scoto relatus, & Greg. in 1. dist. 11. q. 2. & Gabriel. ibidem, quibus etià fauet Torres, existimant questionem hanc, ut proposita est, nulla ratione esse admittendam: eo quòd nulla positio includens impossibilia sit admittenda; quia statim respondens redarguitur, & nihil utilitatis ex tali questione percipitur: hæc autem questio claudit impossibilia; ergo non est admittenda. Probat minorem; quia summè necessarium est Spiritum S. procedere à filio; ergo summè impossibile est ipsum à filio non procedere; ergo ponere quòd non procedat, est ponere impossibilia.

Suarez lib. 10. de Trinitate cap. 2. num. 10. & sequentibus ait; si Spiritus S. non procederet à filio, per locum intrinsecum sequi personam Spiritus S. non fuisse futuram hanc numero, quæ nunc est: ac proinde neque filium eundem numero su-

turum. Rationem affert præcipuam ex Arimæni; quia hæc numero processio per se est à patre & filio: ita ut utraque relatio sit necessaria conditio ex parte principij huius personæ scilicet Spiritus S. at si Spiritus S. non procederet à filio, iam filiatio non esset conditio necessaria; ergo nec processio terminaretur ad eandem numero personam, ad quam nunc terminatur; ergo nec esset eadem numero processio: & eadem ratione hæc filiatio, quæ nunc constituit hanc numero secundam personam; & est sufficiens ratio terminandi habitudinem processionis ad ipsam, posita illa hypothese non esset talis, & consequenter nec eadem numero. Et ex his deducit propositam questionem hypotheticam, si Spiritus S. non procederet à filio, an distingueretur ab illo, non posse strictè & limitatè intelligi de his personis numero, quæ nunc sunt. Sic enim (inquit) hypothesis manifestam inuoluit contradictionem; ex qua utrumque inferri potest, nimirum tales personas esse distinctas, quia supponuntur esse eadem numero quæ nunc sunt, & non esse distinctas, quia supponuntur non habere originem inter se, quam nunc habent. Concludit igitur sensum questionis esse debere: an loquendo præcisè & abstractè modo nostro concipiendi de processione verbi & amoris, siue in his personis, siue in quacunque, quæ à nobis concipi aut fingi possit, tunc distingueretur amor procedens à verbo, si ab illo non procederet, sed à patre tantum. Nam prior (inquit) sensus supponit realem processionem vnius personæ ab alia; & inde infert reliqua; nos autem volumus ex distinctione inferre processionem.

Sed in primis vanam esse Gotifredi sententiam facile conuincitur potest ex autoritate Sanctorum & Doctorum, qui hanc difficultatem aut similes pertractarunt. Nam S. Aug. in 5. de Trinitate ca. 5. similem positionem admittit dicens: Si pater filium non genuisset, nihil prohiberet ipsum dicere in genitum: & tamen omnino impossibile est patrem non generare filium. Et Ricardus in 3. de Trinit. cap. 16. ait; Si in diuinis vna sola persona esset, nihil prohiberet eam habere plenitudinem sapientie & intellectus: cum tamen sit omnino impossibile non esse trinitatem personarum in diuinis. S. Th. de potentia Dei q. 10. a. 5. ex professo tractat hanc difficultatem, & cum eo passim omnes Doctores scholastici. Et præterea vtilissima est hæc controuersia, ut dicemus in expositione tituli, ad cognoscendum an filius distinguatur filiatione an spiratione à Spiritu S. & similiter de Patre, an scilicet paternitate, vel spiratione distinguatur à Spiritu S.

Igitur ad rationem Gotifredi respondendum est præmissa duplici distinctione. Prima est. Duplex est consequentia; Vna in qua subiectum consequentis prædicatur in primo modo de subiecto antecedentis: ut cum dico, homo est, ergo animal est: nam animal, quod est subiectum consequentis, prædicatur in primo modo de homine, quod est subiectum antecedentis. Hanc consequentiam appellat Scotus consequentiam essentialē & intrinsecam; quia consequens est de essentia & de intrinseca ratione antecedentis. Alia est consequentia in qua subiectum consequentis non prædicatur in primo modo de subiecto antecedentis, sed in secundo: ut hæc, homo est, ergo risibile est, ergo admirabile est. Hanc consequentiam appellat Scotus accidentalē & extrinsecam: quoniam consequens non est de intrinseca ratione antecedentis. Secunda distinctio est. Positiones sunt in duplici differentia: Quædam plex, ex qui-

Consulatur
sententia Go-
tifredi, &
probatur
questionem
esse admi-
ttendam.

Consequen-
tia duplex.

Positio duplex.

ex quibus nulla sequitur contradictio, ut si ponamus coruum vel aethiopem album, & cignum nigrum. Alia sunt ex quibus contradictio necessaria sequitur: quae duplices sunt; Nam quaedam sunt quae statim in suo intellectu contradictoria claudunt: quales sunt haec color albus non est disgregatiuus: risibile non habet potentiam ad ridendum: homo non est rationalis; quonia ex ratione intrinseca terminorum sequitur per consequentiam essentialem contradictoria harum propositionum. Nam album est quod ex sua essentiali & intrinseca ratione est disgregatiuum: & similiter risibile ex sua intrinseca ratione dicit potentiam ad ridendum: & homo dicit rationale. Alia vero sunt ex quibus sequitur contradictio, sed per consequentiam extrinsecam & accidentalem: & talis est haec suppositio: homo non est risibilis; ex qua per locum, extrinsecum, siue per consequentiam extrinsecam sequitur hominem esse risibilem, quod est contradictorium suppositionis. Nam si homo est, ergo est etiam risibile, quod est propria hominis passio.

Solutio ratio Gotifredi.

Ex his duabus distinctionibus facile soluitur argumentum Gotifredi. Nam positiones quae statim in suo intellectu contradictionem inuoluunt, non sunt admittendae; quoniam eis admittis cogitur statim respondens oppositum concedere positionis admittae. Nam qui concesserit risibile non habere potentiam ad ridendum, statim ex ipsa ratione terminorum de oppositi veritate contradictorij conuincitur; clauditur enim in risibili facultas ad ridendum intrinsece. At vero positiones ex quibus sequitur alterum contradictorium, sed per extrinsecam consequentiam, siue per locum extrinsecum, admitti communiter ab Arist. & excellentibus viris consueuerunt: ut patet in 7. & 8. *Physicorum*: cum nihilominus eis admittis integra maneant iura disputantium; nam admissio eo, quod ex positione sequitur per essentialem consequentiam, neganda erit illatio repugnantis, siue contradictorij, quod per consequentiam extrinsecam expositione deducitur. Si enim aduersario tecum disputanti suppositionem hanc, hominem non esse risibilem, teneas illud omne concedere quod per locum intrinsecum ex ea positione deducitur: ut hominem carere potentia ridendi; sed si deduxerit disputator oppositum, nimirum hominem esse risibilem, arguendo a positione subiecti ad positionem propriae passionis verè negabis consequentiam ut accidentalem, & per locum intrinsecum minimè deductam. Igitur in proposito nostro, positio nostrae controuersiae expressa in illo antecedente: *Si Spiritus sanctus à filio non procederet*: pertinet ad positiones secundi generis, ad eas scilicet ex quibus per consequentiam extrinsecam sequitur contradictorium. Nam secundum modum nostrum intelligendi spiratio actiua non est de intrinseca ratione filij, nec ut filius est, neque ut persona est: sed se habet instar passionis communis Patri & Filio; & ideo remota per intellectum à filio spiratione, non statuuntur duo contradictoria ex ipsa ratione terminorum, sed alterum tantum scilicet filium esse, aut non spirare: alterum verò contradictorium scilicet filium non esse, aut filium spirare sola deducitur accidentali consequentia. Ablata siquidem propria passione, aut eo quod modum induit passionis, definit esse subiectum: & posito subiecto, passio pullulat necessariò. Neque etiam praecisa per intellectum Spiritus S. processione à filio tollitur euidenter formalis & propria

ratio Spiritus S. ita ut suppositio in tali praecisione fundata repugnet ex terminis cum proprio & formali constitutiuo Spiritus S. de cuius ratione tantum est spirari per actum voluntatis; quod verò spiretur etiam à filio, ad intrinsecam rationem constitutiuum Spiritus S. minimè pertinet, aut saltem non est euidenter pertinere; cum spiratus dicat habitudinem ad spirantem ut sic, quisquis ille sit, siue Pater solus, siue pater & filius: Igitur talis positio de omni iure est admittenda: ac proinde quaestio praesens, *an si Spiritus S. non procederet à filio, distingueretur realiter ab eo?* Si verò in praesenti supponeretur spiratorem non spirare, statim pugnantia clauderetur expressè in ipsa ratione terminorum: contradictio enim est, cum qui spirat non spirare; quoniam spirator intrinsece claudit actum spirandi. Igitur per locum intrinsecum & essentialem consequentiam ex spiratore deducitur actus spirandi siue spirare. Est itaque manifesta contradictio spiratorem non spirare: nec ab illo sani capitis haec esset admittenda suppositio. De hac autem, filius non spirat, alia est ratio, ut ante diximus.

Sententia verò modus dicendi Suar. plura continet, quae mihi minimè probantur. Primum est, quia supponit ut certum id quod parem habet cum ipsa principali controuersia difficultatem; nam Henricus & Scotus, qui partem sustinent affirmantem quaestioni propositae, existimant etiam futuras easdem numero in Trinitate personas admissa illa hypothese, quod SS. à filio non procederet. Ad rationem autem Ariminensis respondent falsam esse maiorem propositionem intellectam formaliter & per se in primo modo. Secundum est, quia sensus ab hoc autore propositus est contra intentionem disputantium, qui de personis nunc existentibus quaestionem proponunt & examinant. Tertium, quia aequè implicat contradictionem esse alias personas in diuinis ab his, quae nunc sunt: & alium esse filium numero distinctum ab eo qui nunc est: & similiter alium Spiritum sanctum, ut patet infra q. 41. a. 6. Sicut secundum Suar. repugnat Spiritum S. qui nunc est à filio non procedere. Denique falsum est priorem sensum supponere realem processionem vnius personae ab alia, sed oppositum supponit, ut patet ex verbis quaesiti, videlicet si Spiritus S. non procederet à filio. Quod autem addit Suarez se velle in hac quaestione ex distinctione inferre processionem; manifestè pugnat cum terminis in ipsa quaestione propositis: in qua ex affirmatione aut negatione processionis Spiritus S. à filio, quaeritur distinctio realis inter Spiritum S. & Filium.

QUAERIMUS igitur, *an si Spiritus S. non procederet à filio, distingueretur realiter ab eo?* Cuius sit, quaesiti sensus explicabitur optimè, si disputantium aperietur intentio. Ea verò est, ut intelligant per quid filius à Spiritu S. distinguitur. Nam cum in filio sint duae relationes scilicet filiatio & spiratio actiua: dubium est, an praedicta distinctio filij à Spiritu sancto fiat per solam spirationem actiuam, an etiam per filiationem. Nam si filiatio secundum se est sufficiens ratio praefatae distinctionis, sequitur ut praecisa spiratione actiua à Filio, adhuc à Spiritu sancto remaneat filiatione distinctus: at verò si admissa dicta suppositione distinguitur filius à Spiritu S. sequitur euidenter, ut modo per eandem filiationem re ipsa distinguatur à Spiritu S. Si quidem eadem filiatio modo est in filio, quae esset in eo, si non spiraret Spiritum S. Quod verò id rectè sequatur, patet à simili: Nam si seclusa risibilitate ab

Suarezij sententia contraria.

Sensus quaesiti.

homine, sola rationalitate in ipso manente distingueretur homo ab equo: rectè sequitur re ipsa distingui hominē ab ipso equo per rationalitatem: eadem enim omnino manente causa, sequi necesse est eundem effectum.

Sententia
Doctorem.

GRAECI negantes Spiritum S. à Filio procedere, distinctionem tamen eius realem à filio catholicè consentunt. Dicunt enim Spiritum S. realiter à verbo distingui; quamvis ab eo non procedat.

Ex Latinis autem praesertim scholasticis affirmantibus Spiritum S. à verbo procedere quatuor fuere sententiae. Prima est Gregorij Ariminensis à recentioribus relata, qui in 1. dist. 12. q. 2. a. 2. ait facta illa hypothesi, Spiritum S. non esse, & ideo non distingui à filio. Ait enim Spiritum S. ex sua ratione sibi vendicare, ut sit Spiritus Patris & Filij, & nexus amborum: & similiter Filium esse per se principium Spiritus S. Itaque si filius non spiraret Spiritum S. non posset esse Spiritus S. quoniam remoto influxu principij per se, cessat necessariò terminus eius.

Gabriel verò in eadem dist. & q. ait, quòd, si filius non spiraret Spiritum S. ipse filius non esset; quia de eius ratione est nedum filiatio, sed etiam spiratio. Ait praeterea Gregorius: Facta suppositione, quòd remaneret in suo esse filius & Spiritus S. & filius non spiraret, sequi utrumque contradictionis membrum: eo quòd antecedens contradictionem inuoluat. Ait igitur fore tunc filium & Spiritum S. personas realiter proprijs entitatibus ab inuicem distinctas: & ex eodem supposito sequi minimè distingui dictas personas ob dictam causam: quia videlicet, si Spiritus S. non procederet à filio, iam non esset Spiritus S. Qua loquendi forma significat positionem illam non esse admittendam: cuius oppositum iam supra satis ostendimus.

Secunda sententia est Scoti in 1. dist. 11. q. 2. qui ait: Admissa illa hypothesi, videlicet Spiritum S. à filio non procedere, fore nihilominus ab eo realiter distinctum: esset enim secundum Scotum filiatio sufficiens causa, & ratio realis distinctionis filij à Spiritu S. quia secundum eum filius ex duplici capite distinguitur realiter à Spiritu S. primò ratione spirationis actiuae; secundo ratione filiationis. Hæc sententia fuit Henrici quol. 5. quam sequitur Cartusianus in 1. dist. 11. q. unica & omnes Scoti discipuli.

Tertia sententia est S. Thom. qui in hoc a. & vbiunque versat hanc quaestionem ait: Si Spiritus S. non procederet à Filio, non distingueretur ab eo. Quam etià sequitur Aegidius & Dur. & Horneus in 1. dist. 11.

Valentia statuens se quasi medium & conciliatorem D. Th. & Scoti distinguit dicēs quaestionem hanc dupliciter posse tractari. Vno modo merè metaphysicè, videlicet per rationes petitas ex solo lumine naturali, supposita tamen reuelatione fidei de unitate essentiae & trinitate distinctarum personarum. Altero modo Theologicè, videlicet per rationes, quæ non solum procedant ex principijs notis lumine naturali, sed etiam sumantur ex aliqua propositione reuelata. Si primò (inquit) modo quaestio tractetur, sensus illius erit. Vtrum ex his tantummodo, quæ de Deo naturaliter nota sunt, probari possit non posse aliter distingui diuinas personas, quàm per relationes originis: & in hoc sensu vera est sententia Scoti: quoniam (inquit) nihil obstat, quo minus ex vi luminis naturalis facta tali suppositione posset intelligi distingui personas aliter, quàm per

origines vel per oppositas relationes. Si autem tractetur hæc quaestio Theologicè, vtendo scilicet rationibus, quæ procedant ex principijs reuelatis: sic procul dubio (inquit) sententia S. Thom. est verissima. Et quoniam Scotus & qui eum sequuntur, videntur voluisse hanc quaestionem Theologicè disputare: ideo (inquit) eorum sententia simpliciter est rejicienda.

Vasquez & Suarez, quamvis nobiscum in conclusione conueniant, rationes tamen impugnant quibus eam probant D. Thom. & Caiet.

SCIENDUM est primò ex D. Thom. de pot. q. 10. a. 5. oppositionem affirmationis & negationis non esse sufficientem distinctionis causam inter entia: quia talis oppositio sequitur distinctionem, eo quòd omne ens ab altero distinguitur per aliquid sibi inherens substantialiter, vel accidentaliter: Ex distinctione verò sequitur hoc non esse hoc, siue vnum non esse aliud: quòd etiam veritas cuiuslibet negatiue veritate præsupponit affirmatiuam, & in ea fundatur: huius enim negatiue veritas Ethiops non est albus, fundatur super veritate huius affirmatiue Ethiops est niger. Omnis igitur differentia, quæ est per oppositionem affirmationis & negationis, reducitur in differentiam alicuius affirmatiue oppositionis. Ex quo deducit S. D. primam rationem distinctionis inter filium & Spiritum S. esse non posse ex hoc, quòd filius est genitus nõ spiratus: ille verò spiratus & non genitus; sed necesse esse præintelligi distinctionem inter generationem & spirationem, & inter filium & Spiritum S. per aliquam oppositionem duarum affirmationum. Quam doctrinam explicat Ferrar. in 4. contragent. cap. 24. §. Circa illam, & §. Pro declaratione. Ex qua patet intellectus resolutionis factæ ab eodem S. D. in quol. 4. q. 4. a. 7. vbi ait filium distingui filiatione à Spiritu S. per hoc, quòd Spiritus S. non habet filiationem, quam filius habet. Plura de hac materia diximus in præcedentibus ex D. Thom. & Caiet. in post prædicamentis cap. de oppositis.

Secundò considerandum est ex Cai. & Ferrar. in dicto cap. & alijs recentioribus hanc esse differentiam inter quidditatem suæ naturam aut formam absolutam & quidditatem suæ formæ relatiuam; quòd forma absoluta rem constituit absolutam, quæ est & dicitur ad se siue in se aut secundum se & non in ordine ad alterum: forma verò relatiuam rem constituit relatiuam, quæ hoc ipsum quòd est ad alterum est & dicitur. Et quoniam unitas est adæquata passio entis, necesse est vt vnum quodque eo modo quo est ens, sit etiam vnum: & vt constitutum entis sit etiam eodem modo constitutum vnius. Ratio verò formalis vnius in hoc posita est, vt res quæ dicitur vna, sit in se ipsa indistincta, & à qualibet alia distincta. Quòd igitur constituit ens absolutum, quòd est ens ad se siue secundum se, distinguit etiam illud absolute siue secundum se: ac proinde distinctum ab vniuersis alijs. Quòd verò constituit ens relatiuum, quòd est ens ad alterum, id est ad terminum siue correlatiuum, distinguit illud à termino tantum: alioquin latior esset distinctio, quàm entitas in relatiuo.

Vbi aduerte nos cum Cai. & alijs formaliter loqui de distinctione absoluta & relatiuam vt sic; nam si de tali absoluta sermo sit, puta rei existentis in genere determinato, docet S. Th. quol. 4. q. 4. a. 7. distinctionem absolutam & positinam eorū, quæ sub vno genere continentur, quia est per

Resolutio.
Ex natura
relationis
ostenditur
nullam esse
posse realem
distinctionem
in diuina
nisi per op-
positionem
relationum
formaliter.

formas oppositas ad illud genus pertinentes, non esse nisi à speciebus sub eodem genere contentis. Sicut Saphyrus distinguitur sua forma ab omnibus alijs speciebus lapidum: quamvis distinctione negatiua distinguatur ab omnibus alijs entibus non habentibus illam formam. Distinctio vero relatiua formaliter per formam siue quidditatem relatiuam à solo fit correlatiuo. Nam exempli gratia duplum ut duplum ad dimidium tantum dicitur; & duplicitate ab eo solo relatiue distinguitur; sed eadem duplicitate distinguitur etiam à triplo & quadruplo, ab albedine, nigredine, lapide, cælo &c. non relatiue sed disparate, quatenus est hoc ens. Et quoniam diuina persona formaliter relationes sunt in vno numero essentia copulata; non potest inter eas esse distinctio, nisi relatiua; ideo falsa est formaliter & simpliciter hæc propositio: Filius distinguitur realiter filiatione à Spiritu sancto; quoniam hæc alia est falsa: Filius distinguitur filiatione relatiua à Spiritu S. quamvis hæc alia sit vera: Filius distinguitur filiatione à Spiritu S. Sed hæc distinctio disparata est, & non realis formaliter loquendo, sed formalis siue secundum rationem tantum. Nam distinctio tota realis filij & filiationis à Spiritu S. & processione quæ relatio est constitutiua Spiritus S. à spiratione dependet; quæ præcisa, sola formalis siue rationis distinctio remaneret. Sed hanc doctrinam reiicit non solum Scotus, sed etiam recentiores quidam interpretes S. Th. l. c. 5. & 7. & Suarez. li. 7. c. 4. quorum argumenta suo loco adducemus & soluemus.

Rada resp. Rada in sua controu. 15. respondet dicens rem relatiuam constitui per relationem in esse relatiuo, non solum in ordine ad correlatiuum, sed etiam in ordine ad quodcunque aliud: licet ad ipsum relatiue non referatur: ac proinde distinguere relatione à quocunque alio: sicut etiam (inquit) res non solum est relatiua comparata ad correlatiuum, sed etiam ad quodcunque aliud; quoniam comparatio rei ad aliud non destruit illud sed supponit. Sed hæc responsio destruit naturam & definitionem relatiuorum assignatam ab Arist. in prædic. hæc verò est: *Ad aliquid sunt, quæ hoc ipsum quod sunt, ad aliud dicuntur*; & subdit exempla Arist. ut manus id quod est alterius dicitur: aliquo enim manus dicitur: & duplum alterius dicitur: hoc ipsum quod est: aliquis enim duplum dicitur: & in 5. Metaph. cap. de ad aliquid expressius declarans quomodo relatiua dicantur ad aliud, exprimit terminos singulorum modorum relationis, dicens: *ut duplum ad dimidium, ut calefactum ad calefactibile, ut mensurabile ad mensuram*. Ex quibus sic arguuntur: Natura cuiuscunque rei inest ei ex proprio constitutiuo: sed natura relatiuorum est ut hoc ipsum quod sunt ad vnum tantum terminum dicantur. scilicet correlatiuum; ergo hoc habet ex proprio constitutiuo; ergo constitutiuum relatiui scilicet relatio constituit relatiuum tantummodo in ordine ad aliud scilicet correlatiuum. Maior euidentius est, nec indiget probatione, nisi quis neget propriam rationem constitutiui. Minor est Aristotelis in locis allegatis: igitur præfati Doctores responsio falsa est. Ratio verò eius satis puerilis est: Nam comparari ad aliud contingit dupliciter. Vno modo ex natura rei; & hoc est ex natura rei habere ordinem ad illud: & hoc modo comparatur relatiuum soli correlatiuo. Alio modo per opus intellectus: & sic potest cuiuslibet comparari. Rursum relatiuum ut relatiuum comparari ad aliud contingit dupliciter. Vno modo ut relatiuum in actu exercito, id est se-

cundum rationem formalem relatiuam relatiue exercitam, aut possibilem exerceri: & sic comparatur tantum ad correlatiuum, in ordine ad quod exercet actum referendi. Alio modo ut relatiuum, id est, secundum rationem formalem relatiuam formaliter, sed non relatiue exercitam aut possibilem exerceri in ordine ad id, cui comparatur: & sic comparatur ut quædam res & quidditas cuiusque alteri ab eo quocunque modo distincto: tametsi in ordine ad illud non exerceat actum relationis. Sicut in humanis paternitas ut paternitas, ut relatio formaliter comparatur lapidi: non tamen ut ad lapidem relata, sed ut diuersa realiter & formaliter à lapide. Vnde relatio non distinguit relatiue, nisi à correlatiuo in ordine ad quod solum exercet proprium actum referendi; ab alijs autem disparate vel quacunque alia distinctione, quæ non est relatiua formaliter. Iam autem ostendimus in diuinis nullam aliam esse posse realem distinctionem, nisi per oppositionem relatiuam formaliter.

Tertio notandum est, inter personam creatam & personam increatam siue diuinam hanc esse differentiam: quod persona creata est absoluta & per aliquid absolutum in suo esse personali constituitur, & à qualibet alia distinguitur; persona verò diuina relatiua est, & relatione formaliter constituitur, & eadem relatione ut relatio est, ab alia persona diuina distinguitur. Dixi autem ut relatio est; quoniam ut hic aduertit Caietanus relationi potest dupliciter aliquid conuenire. Vno modo secundum propriam rationem relationis; & hoc, quod ita conuenit relationi, attribuitur ei quatenus relatio est, prout distinguitur ab absolutis: propria verò ratio relationis, qua distinguitur ab absolutis, est respectus ad terminum, in quo consistit oppositio relatiua. Alio modo conuenit aliquid relationi secundum rationem eidem & absolutis communem, puta secundum rationem entis, boni, forme, proprietatis &c. & hoc quod ita conuenit non oportet relationi conuenire ut relatio est: sicut quod conuenit homini ut substantia, non conuenit homini, ut homo est formaliter. Diuinarum igitur personarum constitutio & distinctio, quæ diuinis attribuitur relationibus, de relationibus, quatenus relationes sunt, intelligenda est: cum illis attribuatur per se, & prout ab essentia & à cæteris absolutis ratione distinguuntur. Certum est autem relatiuam distinctionem esse non posse, aut etiam intelligi absque oppositione relatiua, quæ est respectu correlatiui tantum. Sequitur itaque solam oppositionem relatiuam distinguere realiter diuinas personas ab inuicem. Quapropter Ecclesiæ doctrina de vnitæ substantiæ, & distinctione relatiua personarum in Deo, quæ habetur in cap. firmiter, de summa Trinit. & fide Catholica formaliter intelligenda est de distinctione propria relatiuis, ut relatiua sunt: quæ distinctio absque relatiua oppositione nec esse, nec intelligi potest; omnis etenim alia distinctio communis est relatiuis & absolutis. Vnde meritò Cai. ex iam dicta Ecclesiæ doctrina firmum trahit argumentum ad probandum solam oppositionem relatiuam distinguere personas realiter in diuinis.

Quarto observandum est cum Caiet. distinguere personaliter idem esse quod facere personam distinctam. Et quemadmodum dupliciter contingit facere personam distinctam; Vno modo faciundo simul utrumque, scilicet personam & distinctio-

Explicit conclusio constitutiua & distinctiua diuinarum personarum, per comparationem ad creatam.

R. 4.

nem.

nem; Alio modo faciendo alterum tantum, scilicet distinctionem in persona iam præexistente: ita dupliciter cōtingit distinguere personaliter; Vno modo constituendo personam, & formaliter illam ab alia distinguendo; Alio modo præsupposita iam persona constituta, solam eius distinctionem ab altera formaliter faciendo. Sicut etiam dupliciter effici potest domus alba; Vno modo simul faciendo domum & albedinem; Alio modo factæ iam domui calorem albedinis inducendo. Quod igitur distinguit personaliter priori modo, oportet esse de ratione personali: tale verò distinctiuum non est spiratio respectu Patris & Filij, quos personaliter à Spiritu S. distinguit. Quod verò personaliter distinguit posteriori modo, non est necesse, vt sit de ratione personali; sed satis est, vt notio sit personæ relatiuæ: quæ licet non vnā hypostasin, vnum tamen constituit spiratorem, qui est pater & filius. Itaque spiratio non est personæ constitutiva, cū tamen personaliter distinguit Patrem & Filium à Spiritu S. Cū igitur ait S. D. quia paternitas & spiratio non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, verbum illud constituunt, determinat dictionem illam, duas, non autem nomen illud, personas: nisi quatenus duæ sunt secundum rem; & est sensus: paternitas & spiratio, quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, id est non faciunt distinctionem realem personarum; formaliter enim loquendo, constituere duo vt sic, idem est, quod ea ita distinguere, vt duo simpliciter & verè sint & dici possint.

Quinto aduertendum est, propositionem illam D. Thom. sæpè repetitam: *Sola oppositio relatiua facit realem distinctionem inter relationes, & inter personas diuinas*: non ita intelligendam esse, vt oporteat omnes relationes diuinas realiter distinctas ex suis rationibus formalibus opponi relationibus, id est se mutuo referri: id enim falsum est; quoniam filiatio & similiter paternitas à processione realiter distinguuntur, & tamen ad illam ex proprijs rationibus formalibus realem oppositionem non habent: sed multipliciter exponi potest: Primò, si dicamus rationem distinguendi inter ea quæ realiter in diuinis distincta sunt esse oppositionem relatiuam, non tamen rem omnem realiter ab alia distinctam esse illi secundum se, siue ex propria ratione oppositam relatiuè. Secundò dici potest cum Ferrar. in 4. contr. a. gentes, ca. 24. satis esse ad distinctionem, si alteri distinctiorum tanquam supposito subsistenti in sit opposita relatio, sicut in re proposita, filiationi, quæ est relatio subsistens, inest spiratio processioni opposita, per quā filiatio realiter à processione distinguitur. Quamobrem, vt ait Ferrar. dici potest filiationem opponi processioni relatiuè subiectiuè: etsi non opponatur relatiuè formaliter. Et hoc est, quod ait S. D. de potent. q. 10. a. 5. ad 13. vbi sic loquitur: *Licet filiatio non opponatur relatiuè processioni, tamen procedens opponitur relatiuè filio: & per hoc processio à filiatione distinguitur*: Hanc doctrinam late explicat Molina disp. 3. §. Altero ergo duorum modorum &c. Eandem doctrinam sequitur Bannes dubit. 3. super hoc art. in fine dicens distinctionem filiationis à processione esse realem per accidens, scilicet ratione spirationis, quæ opponitur processioni, & eadem est realiter filiationi. Tertiò dici potest cum Cai. sup. a. q. 30. a. 2. ad 2. dubitationem, distinctionem omnem fieri in diuinis per oppositionem relatiuam, vel per oppositionem originis. Priorem oppositionem habet filius ad patrem: Posteriorem autem habet ad Spiritum sanctum. Et idem dicendum est de

relationibus filiationis, paternitatis & processionis. Vide Cai. in d. loco, quem hic sequitur Bannes & explicat Molina.

Postremò recolenda sunt diligenter quæ supra diximus qu. 27. ar. 3. dubit. 2. de ordine originis inter emanationes, siue processiones diuinas, & art. 4. controuers. 2. de eisdem processionibus actiuè & passiue, completè & incompletè sumptis: quam doctrinam ex parte proponit hic in substantia Caiet. & explicat Bannes ad 4. suum argumentum.

PRIMA CONCL. Constitutum in esse relatiuum non distinguit constitutum distinctione relatiua nisi à correlatiuo. Hæc conclusio probata fuit in secundo fundamento: & argumentum pro ea præcipuum illud est quod hic affertur à Cai.

SECUNDA CONCL. In rebus creatis constitutum in esse relatiuum distinguit constitutum realiter ab alijs speciebus eiusdem generis distinctione disparatâ, siue magis distinctione, quæ est per oppositionem contrariam: qualis est inter diuersas species eiusdem generis, quod in eas distinguitur per contrarias differentias; à cæteris autem generibus absolutis distinguitur distinctione negatiua, quæ est per habere & non habere. Prior pars probatur; quia quodlibet genus in suas species diuiditur per contrarias differentias; igitur etiam relatio. Et manifestatur exemplo: Nam relatio in vnitatem fundata diuiditur in relationem identitatis specificæ vel genericæ, in æqualitatem & similitudinem: quæ diuisio eodem modo fit per differentias, sicut aliorum generum diuisiones; ergo differentia eodè modo contrariæ sunt, scilicet secundum communem radicem contrarietatis, quæ est priuatio & habitus, siue excellentia & defectus, quæ saltem ratione fundamentorum necesse est relationibus conuenire. Posterior verò pars habetur ex doctrina D. Th. quod sup. alleg.

TERTIA CONCL. Sola oppositio relatiua originis distinguit realiter personas & relationes in diuinis. Probatur primò ex discursu Cai. Quæcunque attribuuntur singulariter diuinis relationibus, necesse est conuenire eis in quantum relationes sunt: sed diuinis relationibus singulariter attribuitur personarum distinctio; ergo eis attribuitur in quantum relationes sunt; Tunc ultra: distinctio relatiua vt sic non est sine oppositione relatiua & respectu correlatiui tantum; ergo sola oppositio relatiua distinguit personas in diuinis. Maior patet ex dictis; quoniam alia, quæ non conueniunt relationibus vt sunt relationes, sunt communia relationibus & absolutis: & ideo non attribuerentur singulariter diuinis relationibus. Minor autem probatur primò autoritate Ecclesiæ, quæ tradit vnitatem substantiæ & Trinitatem rerum relatarum; & cū formaliter loquatur, formaliter etiam debet intelligi de rebus relatis vt sic; & consequenter ex hoc ipso, quod non tradit nisi distinctionem relatiuorum, intelligi debet hæc distinctio de relatiuis, quatenus relatiua sunt: quod saluari non potest (vt notat Cai.) à Scotistis dicentibus res quidem distinctas esse relatiuas, & tamen distingui absque oppositione relatiua; quia sunt disparatæ & impossibiles. Hæc enim communia sunt & non propria relatiuis vt sic. Secundo probatur ex sacris litteris, quæ vbiq; tradunt diuinarum personarum in omnibus vnitatem, præterquam in ijs proprietatibus siue rationibus, quæ per singularum personarum nomina significantur, videlicet Patris & filij & Spiritus S. Hæc autem certum est esse nomina relatiua, id est rationes siue proprietates relatiuas formaliter vt se subsistentes significat. Locus

Conclusio-
nes deduc-
tæ, & proba-
tæ.

Sensus illius
propositio-
nis: sola op-
positio rela-
tiua distin-
guit in diui-
nis.

cus est insignis 1. Ioannis 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.* & Ioann. 17. Dominus ad Patrem loquens ait: *Mea omnia tua sunt:* quibus verbis id omne tribus personis significatur esse commune, quod absolutum est: id verò solum esse cuique proprium, quod proprijs cuiusque significatur nominibus scilicet Patris & Filij & Spiritus S. quibus formaliter relationes significantur originis. Tertiò probatur eadem conclusio auctoritatibus Sanctorum Aug. li. 7. de Trim. c. vlt. & lib. 15. c. 14 Athan. contra Anomæos, Nazianz. orat. 5. de Theologia, Basil. lib. 2. contra Eunomium, Ansel. lib. 2. de processione Spiritus S. cap. 1. & 2. qui etiam in ep. contra Græcos cap. 3. communi illo vtitur Theologorum proloquio: *In diuinis omnia sunt vnum, ubi non obuiat relationis oppositio;* Igitur sola relatiua oppositio distinguit realiter diuinas personas.

Rada resp.

Sed respondet Rada. Primò Anselmum nomine oppositionis relatiuæ intelligere repugnantiam relationis cum relatione: siue illa sit repugnantia relatiua, qualis est inter paternitatem & filiationem: siue sit disparata, vt inter filiationem & processionem. Probat ex Anselmo: quia proposito dicto axioma affirmat filium opponi Spiritui sancto: quia ipse est de Patre nascendo, Spiritus verò de patre procedendo. Secundo ait: Verum est dictum Anselmi de facto. Tertiò, licet filiatio & paternitas non opponantur per se primò processionem Spiritus sancti: opponi tamen per se secundò ratione spirationis ætenuæ. Primam responsionem latius explicat & corroborat Vasq. cap. 4. ex dictis Anselmi & approbat Suar. lib. 10. c. 2.

Confutatur
resp. Radae,
& Vasq.

Sed expositio S. D. quam hic ad 7. & de pot. q. 10. a. 5. ad 2. adhibet verbis Anselmi confutat sufficienter Radæ & Vasquezij solutionem & obiecta ex eiusdem Doctoris verbis accepta. Sic enim ait artic. illo 5. de potentia ad 2. *Id quod dicit Anselmus, quod filius, & Spiritus sanctus per hoc solum ad inuicem distinguuntur, quod diuerso modo procedunt, est omnino verum: sed sicut ostensum est diuerso modo procedere non possent, nisi Spiritus sanctus à filio esset.* Et post pauca: *Est autem intentio Anselmi prius ponere ea, in quibus nos conuenimus cum negantibus Spiritum sanctum à filio esse, qui tamen Spiritum à filio dicunt distingui.* Vnde verba prædicta Anselmi inducta sunt magis, vt disputatiua suppositio, quam veritatis definitio. Hæc D. Thom. Quibus verbis aperitur perspicue mens Anselmi, & vani redduntur conatus Vasquezij eisdem perspicue verbis, quæ S. D. glossauerat innixi. Significat ergò S. Thom. Anselmum loqui de processionibus completè sumptis, id est cum ordine originis inter se; addit præterea secundam responsionem, dicens illam esse suppositiōnem disputatiuam &c. Quod verò secundò ait Rada verum esse dictum Anselmi loquendo de facto: pugnat manifestè cum dictis eiusdem Radæ & Scoti dicentis filiū non spiratione tm̃, sed etiam filiatione à Spiritu sancto distingui. Præterea superius satis ostendimus nulla alia ratione posse diuinas personas realiter ab inuicem distingui, quam relatiua originis oppositio: si salua debet vnitas diuinæ naturæ consistere. Quod etiam probabitur euidentius argumentis pro penultima conclusione producendis. Tertia denique responsio seipsam interimit & nostra confirmat. Nam si filiatio non opponitur relatiuè processionem nisi ratione spirationis cui coniungitur in eadem persona: igitur non distinguitur à processione realiter nisi ratione spirationis; ergo sepa-

rata à filio spiratione, non esset filiatio realiter à processione distincta.

Quartò probatur tertia nostra conclusio ratione D. Th. in dicto a. 5. de potentia. Distinctio aliquidum habentium vnā naturam saltem generis, per diuisionem formalem esse non potest, nisi ratione alicuius oppositionis: sed inter diuinas personas alia oppositio esse nō potest nisi relatiua; ergo &c. Probationem maioris & minoris, vide si placet ibidem.

Respondet Rada, præter oppositionem relatiuā, esse etiam oppositionem affirmationis & negationis, quæ esset inter filium & Spiritum S. si non procederet à filio: nec huiusmodi oppositio (inquit) est solum inter ens & non ens, sed etiam inter entia positiua, quorum vnū non est aliud, vt inter hominem & lapidem. Sed huius responsio. Confutatur. falsitatem iam S. D. ibidem excluderat per ea, quæ supra notauimus in primo fundamento, ubi probauimus cum D. Tho. primam rationem distinctionis inter filium & Spiritum sanctum esse non posse ex hoc, quod filius est genitus non spiratus, ille verò spiratus & non genitus: sed necesse esse præintelligi distinctionem inter generationem & spirationem, & inter filium & Spiritum sanctum per aliquam oppositionem duarum affirmationum.

Alia duo argumenta efficacissima vide apud S. D. in d. a. 5. quibus ostendit diuinarum personarū distinctionem esse non posse, nisi per relationes originis inuentas in diuinis per hæc duo, à quo alius & qui ab alio.

QUARTA CONCL. Per se & formaliter loquendo filius filiatione distinguitur à Spiritu S. formaliter, non autem realiter aut personaliter. Hæc est contra Scotistas & Zum. disp. 2. Sensus huius conclusionis est, filiationem non esse rationem distinguendi filium à Spiritu S. realiter, sed tantum formaliter: licet filiatio sit res distincta à Spiritu sancto & processione. Probat prima pars conclusionis, quia secundum D. Tho. proprietates personales specie & formaliter distinguuntur ad inuicem, vt in prima questione huius tractatus ostendimus. Secunda pars constat ex dictis; quoniam filius per filiationem nullam habet oppositionem relatiuam ad Spiritum S. ergo data hypothesi, quod Spiritus S. à filio non procederet, sicut esset vna persona filij & Spiritus S. realiter: ita vna res relatiua realiter esset filiatio & processio sola ratione distincta: & similiter duæ processionessent vna processio realiter, cum sola distinctione formalis; ergo per se & formaliter loquendo filius non distinguitur filiatione à Spiritu sancto realiter & personaliter.

QUINTA CONCL. Si Spiritus sanctus à filio non procederet, non distingueretur realiter ab illo. Hæc conclusionem probant ea omnia argumenta, quibus probata fuit tertia conclusio. Afferunt recentiores, & præsertim Vasq. & Suar. quasdam alias probationes vt magis concludentes, quarum efficaciam lectoris iudicio relinquimus æstimandam.

SEXTA CONCL. siue Theologicè siue Metaphysicè loquamur, vera est conclusio præcedens. Probat, quoniam rationes superius adductæ pro tertia conclusione probant impossibilem esse aliam distinctionem realem in Deo, quam relatiuam formaliter. Nam vel distinguerentur in Deo personæ per absoluta: & sic quot essent absolutorum differentia, tot essent Deorum species, quorum quilibet alterius cuiuslibet perfectione careret, & sic nullus eorum esset absolute perfectus, nec

nec verus Deus; aut per communia relatiuis & A absolutis, sicut est disparatio rationū formalium; & ita non essent tres personæ in diuinis sed plures: cum etiam paternitas & spiratio sint disparatæ.

*Responsio
Scotiſtar.*

Sed dicunt Scotus & eius Schola, non esse eandem rationem de dictis duabus relationibus, & de filiatione & processione, eo quod ab vno principio multa possunt emanare: & ideo duæ illæ relationes in principio existentes non efficiunt distinctionem, cum tamen relationes illis correspondent, & inter se non oppositæ scilicet filiationi & processioni distinctionem efficiant in ijs, quæ sunt a principio scilicet in filio & Spiritu sancto.

Confut.

Sed hæc responsio non effugit vim argumenti. Nam paternitas & spiratio non constituunt principium vnius & eiusdem rationis; cum alia sit ratio patris & alia spiratoris: & illa sit incommunicabilis, hæc verò communicabilis: atque ideo nisi diuinæ simplicitatis & perfectionis obſtaret infinitas, realiter distincta principia constituerent; igitur cum filiationi & processioni, & similiter filius & Spiritus S. realiter ab inuicem distinguantur non obſtante diuinæ naturæ simplicitate & infinita perfectione, merito quæritur, cur paternitas & spiratio non sint duæ relationes in esse rei distinctæ: & quare pater & spirator non sint duo principia distincta realiter: duæ verò illæ relationes scilicet filiationi & processioni, & constituta per eas scilicet filius & Spiritus sanctus realiter ab inuicem distinguantur. Nec vlla ratio videtur afferri posse congruentior, & Sanctorum & vniuersalis Ecclesiæ doctrinæ consonantior, quàm dicendo filium & Spiritum S. oppositionem habere relatiuam originis ad inuicem, quæ non est inter patrem & spiratorem. Præterea supponit manifestè falsum illa responsio, nimirum paternitatem & spirationem esse principia productiua filij & Spiritus S. cum tamen sint relationes, quæ sunt ipsamet productiones, non vt actiones sed vt relationes significatæ, vt dicemus inferius cum D. Thom. q. 41. a. 1. Quamuis autem in ijs, quæ sunt eiusdem ordinis, ab vno principio multæ possint esse passiuæ productiones, vt patet in generationibus animalium: singulis tamen passiuis productionibus necesse est singulas productiones actiuas respondere. Igitur filiationi quæ generatio passiuæ est, & processioni quæ est spiratio passiuæ, deberent etiam in Patre duæ productiones actiuæ eodem modo distinctæ respondere, scilicet paternitas quæ est actiua generatio, & spiratio quæ est actiua productio Spiritus S. quæ tamen non realiter sed ratione tantum ab inuicem distinguuntur. Huius verò differentię .s. quod illæ realiter ab inuicem distinguantur, hæc verò minimè, nulla potest omnino reddi ratio nisi quod inter eas est oppositio relatiua originis, inter has verò nulla est oppositio.

ULTIMA CONCL. Si Spiritus S. procederet à filio, & non à Patre, adhuc realiter distingueretur à Patre. Probatur; quia tunc Spiritus S. haberet ordinem originis ad Patrem mediante filio à Patre procedente. Verum, vt hic aduertit Caietanus, facta hac hypothesi non essent diuinæ personæ consubstantiales ad inuicem; eum enim filius quatenus spirator non opponatur Patri relatiuè: Si pater non spiraret, distinctionem haberent virtutis & absolutæ perfectionis Pater & Filius; & consequenter etiam Spiritus S. qui suam essentiam non haberet immediatè à Patre, sicut Filius; quod minus videretur esse dignitatis. Ex quo sequitur etiam non fore tunc easdem in Trinitate personas, quæ nunc sunt.

CONTRA PRIMAM CONCL. ARGUM. Rada ex Sco. ob. 1. c. 1. 1.

to. Omne ens per propriam & formalem entitatem distinguitur à quolibet alio consimilem entitatem non habente: ergo pater per paternitatem non solum à filio, sed etiam ab omni non patre distinguitur: licet non distinctione relatiua id est tãquam à correlatiuo (hac enim solum à filio distinguitur) sed distinctione alia, quæ omni enti per propriam entitatem competit. Antecedens probatur; quia omne ens est vnum: at verò vnum dicitur quod in se est indistinctum & distinctum à quolibet alio consimilem entitatem & unitatem non habente: vt homo per rationalitatem non solum distinguitur à bruto, sed etiam à lapide & omni non rationali.

Consequentia probatur; quia ad propriam entitatem sequitur propria vnitas & propria distinctio à quocunque alio similem entitatem non habente siue formalis siue realis.

Confirmatur: Quia relatiuum & absolutum sunt maximè distincta: cum inter se distinguantur predicamento; ergo principia per quæ distinguuntur sunt maximè distincta: sed hæc sunt entitas absoluta & relatiua; nam illa constituit absolutum hæc relatiuum; ergo entitas absoluta & relatiua inter se distinguuntur; ergo relatio non solum est ratio distinguendi relatiuum à correlatiuo, sed etiam ab absoluto.

Respondet Vasquez in dicto cap. 7. dicens antecedens verum esse de omni

constituente aliquid re ipsa: sicut homo sua forma

distinguitur realiter ab equo & alijs, qui ea

non constituunt: sed eo (inquit) principio

quo res constituitur secundum rationem tantum,

non oportet eam distingui realiter à quocunque alio,

quod eo non constituitur secundum rationem:

sicut actio & passio, quæ genere differunt,

constituuntur secundum rationem principij genere diuersis:

cum tamen idem realiter sint in vno motu. Cum itaque constitutio filij Dei per filiationem,

& aliarum personarum per suas proprietates non sit constitutio realis,

sed per rationem solum: non oportet (inquit) vt ea proprietate, qua formaliter constituitur,

realiter distinguatur à quocunque alio, quod per illam non constituitur.

Sed hæc responsio non euadit vim argumenti;

nam species per suam differentiam sola ratione constituitur,

cum tamen ea distinguatur realiter à qualibet alia specie sub eodem genere comprehensa. Et confirmatur;

quoniam à tali constitutiua res suam habet entitatem & unitatem.

Præterea talis constitutiua vim habet æqualem reali constitutiua;

igitur sicut constituit in esse reali seclusa imperfectione compositionis:

ita distinguet realiter absque vlla imperfectione rei distinctæ, & nihil aliud obſtet.

Alio modo respondet Suarez in dicto quarto capite dicens relationem vt sic solum distinguere

realiter à suo opposito: sed nomine oppositi intelligendum esse non tantum oppositum vt correlatiuum,

sed etiam oppositum vt terminum; vt patet (inquit) in relatione creata,

quæ non tendit per se ad correlatiuum vt terminum sed ad absolutum.

Nam exempli gratia relatio creaturæ ad creatorem ex intrinseca ratione & constitutione sua postulat distinctionem realem à creatore;

quia illi in re ipsa opponitur, non tanquam correlatiuo quia in creatore non respondet relatio realis opposita;

ergo tanquam termino qui in se quid absolutum est. Sic igitur (inquit) filiationi paternitati opponitur correlatiuè:

processioni autem opponitur tanquam terminus formalis ad quem Spiritus S.

refer-

refertur; procedit enim (inquit) Spiritus sanctus à Patre & Filio immediatè & vt constitutis paternitate & filiatione: & idè immediatè ad illos refertur tanquam ad principium suum; ergo ex vi illius oppositionis habent sufficientem rationem distinctionis, ita vt licet per impossibile intelligeremus non resultare relationem realem spirationis actiue ad Spiritum S. sed esse inter illos relationem non mutuum: nihilominus esset inter eos realis distinctio ex vi suarum proprietatum, quatenus filiatio est quasi ratio terminandi habitudinem processionis ad Filium. *Sed hæc plura continent falsa.* Primum est, relationem creatam non tendere per se ad correlatiuum vt ad terminum sed ad absolutum. De quo latè disputauimus *supra* q. 13. ar. 7. Secundum est, filiationem terminum esse formalem processionis. Tercium est, non idem esse terminum relatiui & correlatiuum. Quartum est, Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere vt constitutis paternitate & filiatione formaliter, & ad illos vt sic constitutos referri tanquam ad principium; procedit enim ab eis vt constitutis spiratione formaliter in ratione vnius principij, qui est spirator: quamuis materialiter & præsuppositiue loquendo, procedat ab eis vt constitutis paternitate & filiatione.

Confut.

Vera solut.

Ad confir.
Alia solut.
ex D. Tho.

Hic itaque responsionibus omisis, quas etiam impugnatur Rada, dico primo antecedens in materia relatiuorum falsum esse de distinctione relatiua: verum autem de distinctione separata etiam reali in relatiuis creatis; sed cum in diuinis nulla possit esse realis distinctio, nisi per relationes originis oppositas relatiue, distinctio illa disparata, quæ est inter relationes diuinas non oppositas, non est realis sed rationis tantum, vt patet de relationibus paternitatis & spirationis in patre. Et eodem modo respondetur ad confirmationem. Secundo respondetur ex D. Thom. in dicto 4. quodlibeto assumptum illud verum esse de distinctione secundum affirmationem & negationem, quæ est per habere & non habere eandem formam: quæ realis distinctionis fundamentum non habet in diuinis sedula oppositione, sed in creatis tantum: in quibus tamen supponit realem distinctionem per formas positivas. Vnde ad probationem antecedentis dico omne ens esse vnum, id est in se indistinctum & ab omni alio distinctum realiter aut formaliter iuxta modum suæ naturæ; entis autem relatiui natura est ad aliud esse: & ideo per constitutiuum in esse relatiuo, non nisi à correlatiuo realiter distinguitur per se & formaliter loquendo: quod si à non correlatiuis etiam realiter distinguit, hoc accidit constitutiui relatiui vt sic; quia id non efficit secundum rationem relatiuam formaliter, sed secundum communia sibi & absolutis. Quare cum in diuinis nulla possit esse realis distinctio nisi relatiua formaliter: consequens est, omnem aliam distinctionem inter diuinas relationes & personas solius rationis in re fundamentum habentis opus esse. Et per hæc soluntur ea, quæ nobis obijciunt Valq. c. 5. & 7. & Suarez in dicto cap. 4.

Impugn.
V. d.

Sed hanc nostri Cai. respons. sic impugnatur Val. Vel Caiet. vult negare omnem omnino distinctionem realem inter filium vt filius est, & Spiritum sanctum atque adeo etiam distinctionem realem ratione originis; vel solum vult negare distinctionem realem relatiuam. Si primum, est contra fidem, ex qua constat filium & Spiritum S. vt personæ sunt realiter distingui. Hinc enim

sequitur filium realiter distingui per filiationem, qua dumtaxat constituitur in esse personæ distinctæ à Spiritu S. Si secundum, non satisfacit argumento Scoti, cui satis fuit assumere, quod filius per filiationem distinguitur realiter quomodocunque à Spiritu S. Secundo: Quando Cai. concludit filium per filiationem non distingui à Spiritu S. quia vt sic non opponitur illi relatiue: vel loquitur de oppositione relatiua ratione relationis tantum: quò pacto opponuntur & distinguuntur duo correlatiua; & isto modo verum est filium per filiationem non opponi Spiritui S. sed tamen hinc non sequitur, quod filius per filiationem non distinguitur à Spiritu S. quia restat alius distinctionis modus, quo per filiationem filius possit opponi relatiue Spiritui S. & ab eo distingui, videlicet ratione originis: quæ quidem origo relatio quædam est; quem modum distinctionis docuit Cai. *supra* q. 30. a. 2. cuius doctrinæ non videtur fuisse memor in hoc articulo. Si verò nomine oppositionis relatiuæ intelligit omnem oppositionem relatiuam, etiam ratione originis, falsum est quod assumit, filium per filiationem non opponi relatiue Spiritui S. & pugnat cum eo quod ipsemet docuit in dicto loco.

Respondetur ad primum, neutrum intendi à Caietano præcisè, sed tertium, nimirum nullam filiationem formaliter & præcisè fieri distinctionem realem inter filium vt filius est, & Spiritum S. Nam distinctio realis ac proinde oppositio relatiua originis quam habet filiatio siue filius ad Spiritum S. ex actiua spiratione est filiationi coniuncta in persona filij: quæ spiratione per intellectum præcisè nulla remanet oppositio, & consequenter neque distinctio. Nec verum est filium filiatione constitui in esse personæ distinctæ à Spiritu S. Nam filiatione quidem in esse personæ constituitur: spiratione verò constituitur in esse distincto à Spiritu S. vt ante diximus. Et per hæc soluitur etiam secundum eiusdem expositoris argumentum. Nam filiationi non conuenit ordo originis ad processionem, nisi ratione coniunctæ spirationis. Et hoc est quod docuit Cai. in q. 30. a. 2. Ex quo patet solutionem Val. ad argumentum Scoti nihil asserre de proprio, nisi hanc propositionem dupliciter falsam, videlicet filium distingui realiter à Spiritu S. per filiationem formaliter, quatenus per illam est ea persona, à qua Spiritus S. procedit. Nam primò falsum est filium realiter distingui à Spiritu S. filiatione formaliter. Secundo falsum est filium filiatione esse eam personam, à qua Spiritus S. procedit formaliter loquendo. Si quidem spiratione filius constituitur, non quidem in esse personæ simpliciter, sed cum addito scilicet à qua Spiritus sanctus procedit. Nam spiratione in hoc constituitur filius vt sit persona spirans siue spirator.

Contra respons. autem D. Th. ex quarto quolibeto argumentatur Rada. Si homo non distinguitur à lapide per rationalitatem, sequitur quod homo vt constitutus in sua specie specialissima per rationalitatem non sit alterius speciei specialissime à lapide & plantis in suis naturis specificis consideratis. Consequens est omnino falsum, vt de se patet; ergo &c. Probatur sequela maioris; quia per te nõ distinguitur homo à lapide per rationalitatem; ergo per eam non est ab eo specie distinctus: aut si est distinctus specie; ergo per rationalitatem distinguitur homo nõ solum à speciebus animalium, cum quibus maxime conuenit: sed etiam à lapide & plantis, cum quibus

Replica
Rade.

Solut.

bus minus conuenit: quod tamen prius negabas. *Respon.* differentias essentialis non aliter diuersas species realiter ab inuicem distinctas constituere, quàm diuidendo per se cōmune genus; igitur differentia vnius generis diuisua, puta rationale, per quod diuiditur animal, non constituit hominem specie distinctum, nisi à boue, leone & ceteris animalis speciebus per differentias idem animal per se cōdiuidentes constitutis: si de actu distinguendi conueniente differentia ex propria & eius præcisa ratione formali loquendum sit. Et quamuis à lapide distinguatur homo per rationale: non est tamen hæc distinctio ex propria & præcisa ratione formali rationis, sed quatenus differentiam superioris generis continet diuisuam scilicet animatum: quia non tantum homo, sed etiam vniuersa viuientia rationis expertia à quolibet anima vitæ carente corpore distinguuntur. Propter quam causam D. S. in quolib. & alibi docet distinctionem positiuam & absolutam eorum, quæ sub vno genere continentur, non esse nisi à speciebus sub eodem genere contentis: à ceteris autem distingui distinctione negatiua, quæ est per habere & non habere. Ad argumentum igitur dico maiorem dupliciter intelligi posse. Vno modo de rationalitate quoad propria & præcisè sumpta: & sic admissa eius sequela nego falsitatem consequentis. Alio modo quatenus includit differentiam superioris generis diuisuam, puta animatum: & sic nego sequelam. Ad cuius probationem dico nihil aliud probare, nisi per rationalitatem vt includit superioris generis differentiam distingui specie hominem à lapide: sicut etiam per rationalitatem distinguitur à Deo, prout in rationalitate clauditur modus distinctiuius entis creati siue finiti ab increato & infinito.

CONTRA tertiam concl. militat 4. argumentum apud Molinam cum sua confirmatione. Vide solutiones apud eundem.

Obi. cons.
4. concl.

CONTRA quartam & quintam concl. argumentum. Rada. Primò. Quocunque formaliter aliquid constituitur in esse, eodem distinguitur distinctione conueniente illi esse, à quocunque similem entitatem non habente: sed filius constituitur in esse personali filiatione; ergo filiatione distinguitur personaliter ab omni alia persona ab ipso; ergo per filiationem distinguitur personaliter à Spiritu sancto, qui est alia persona ab ipso; ergo per impossibile circūscripto à filio quocunque alio, & maximè si est posterius filiatione, remanebit filius filiatione distinctus personaliter à quacunque alia persona; ergo seclusa spiratione à filio, quæ est posterior filiatione, remanebit filius personaliter distinctus à Spiritu S. & per consequens realiter. Omnes consequentiæ sunt euidentis. Probo maiorem: quia eodem est ens & vnum, vnitatem conueniente tali vnitati: si autem est vnum est in se indistinctum & ab omnibus alijs distinctum. Minor patet: quia proprietates personalis filij, non est spiratio sed filiatio. *Resp.* maiorem in absolutis esse veram modo superius explicato; falsam autem in reatiuis formaliter & per se loquendo, vt ante diximus: sicut etiam falsum est, omne distinguens personaliter constituere personam.

Sol.

Replica
Rada.

Responso.

Sed hoc probat Rada: quia quod distinguitur ab alio in quantum tale, distinguitur per aliquid, & est de ratione eius in quantum tale, cōstituens illud in esse tali. *Resp.* minorem subsumendam, quam subicit Rada, videlicet, sed filius in quantum est talis persona, vel in quantum est filius distinguitur à Spiritu S. duplicem sensum habere. Nam dictio illa speci-

ficatiua in quantum potest specificare vel rem distinctam, vel rationem distinguendi: Si rem distinctam specificet, vera est minor, sed falsa est maior. Si rationem distinguendi, adhuc dupliciter intelligi potest. Vno modo, vt ratio distinguendi sit ipsa personalitas, puta filiatio secundum propriam rationem formalem: & sic falsa est minor. Alio modo, vt ratio distinguendi sit quid clausum in ratione personæ secundum integrum eius conceptum complectentem omnes eius proprietates & notiones, & sic vera est minor sed falsa est maior. Nam in ratione personæ filij sic perfectè concepti clauditur spiratio, vt eius proprietates siue notio, quæ non est filij constitutiva vt filius est, sed vt spirator est, eadem tamen per se & substantialiter cum persona filij. Ex hac responsione magis elucet veritas responsionis Cai. ad simile argumentum dicentis duplex esse personæ distinctiuum: vnum faciens formaliter personam & eius distinctionem: aliud quod formam efficit distinctionem &c. prout supra declarauimus. Quam doctrinam sequitur & explicat Ferrar. in 4. cont. gent. c. 24. ad 4. Scoti. Nec est inconueniens in materia SS. Trinitatis siue diuinarum personarum duplex in aliqua vel aliquibus personis esse personaliter distinguens, immò necessarium: quia prima distinctio diuinarum personarum attenditur secundum hæc duo, à quo alius & qui ab alio: quorum alterum scil. qui ab alio subdistinguitur est per differentias per se, qui scilicet sunt eiusdem rationis, vt scilicet eorum, qui sunt ab alio, vnus eorum ab eorum altero sit, vt ait S. D. de potent. q. 10. a. 5. Sicut igitur nomine paternitatis & generationis significatur ordo naturæ, quo pater est principium filij: & nomine filij ac generationis passiue denotatur ordo naturæ, quo filius est à patre: ita nomine spirationis actiue significatur ordo naturæ, quo Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus S. nomine verò spirationis passiue aut processionis importatur ordo naturæ, quo Spiritus S. est à Patre & Filio. Quo fit vt omnino necesse sit duplex in patre distinctiuum constituere: vnum quo Pater distinguatur à Filio: & aliud quo distinguatur à Spiritu S. cum non sit idem ordo naturæ siue originis inter patrem & filium, & inter patrem & Spiritum. Et eadem ratione duo distinctiua necesse est in filio collocare ob duplicem ordinem naturæ vel originis, ad patrem scilicet à quo per generationem procedit; & ad Spiritum S. per spirationem ab eo procedentem. Et per hæc patet solutio ad alia quædam eiusdem authoris argumenta contra Bannesij responsionem dicentis filium distingui à Spiritu S. per suarum proprietatum collectionem, ex quibus vna est spiratio: sicut collectio proprietatum, quæ est in hoc indiuiduo, distinguit indiuiduum hoc ab alio.

CONTRA quintam conclusionem argumentum. Obi. cons. 5. concl. Rada cum Scoto. Primò. Generatio & spiratio in diuinis sunt productiones inter se distinctæ secundum proprias rationes formales, etiam secluso quòd spiratio sit à filio; ergo circūscripto quòd spiratio sit à filio, stabit distinctio personalis filij & Spiritus S. qui sunt termini istarum productionum. Antecedens probatur: quia à quibus dimanant vt potest intellectus & voluntas, sunt distincta inter se: tum etiam quia ratio formalis vnius est non eadem formaliter alteri, tandem quia spiratio actiua non mutat suam rationem formalem per hoc, quòd sit ab vno vel à duobus suppositis; quia cum actio non specificetur à supposito sed à termino, non distinguitur speci-

penes aliud & aliud suppositum. Probatur consequentia: quia aliter eadem persona esset terminus utriusque productionis, quod impossibile esse sic ostendo. Eadem persona non potest accipere esse duabus productionibus totalibus; ergo eadem persona non potest esse terminus generationis diuinæ & spirationis. Patet consequ. quia utraque est totalis productio. Antec. probatur; quia idem bis non potest simpliciter produci: nam tunc per neutrum reciperet esse necessario: quia qualibet seclusa, haberet per alteram esse; ergo per nullam necessario. *Resp.* antecedens verum esse de distinctione formali, non autem de distinctione reali: atque ita consequentia currit de distinctione filij, & Spiritus S. formali non autem reali. Ad probationem consequentiae: quia eadem persona non potest accipere esse duabus productionibus totalibus &c. dico falsum supponi, videlicet fore tunc duas processiones non tantum formaliter, sed etiam realiter. Nam si de sola formali dualitate sit sermo, negatur assumptum. Ad cuius probationem, quod scilicet idem non potest bis simpliciter produci, dico falsum supponi, videlicet data illa hypothefi, idem bis produci. Nam tunc solum proprie & simpliciter diceretur idem bis produci, quando duabus productionibus realiter distinctis procederetur; non autem si vna tantum secundum rem productione duas habente rationes formales, puta generationis & spirationis producat: sed tamen modo nostro intelligendi, quo personam prius conciperemus esse terminum generationis, deinde etiam spirationis, intelligeretur eadem persona quodammodo bis produci, primo simpliciter per generationem: deinde secundum quid per spirationem, ut hic admittit Cai. Sed hæc dualitas & ordo productionum non esset in re, sed in ratione tantum.

Obi. 2. *Secundo.* Data illa hypothefi: Pater per voluntatem producat aliquid, & non absolutum, quia in diuinis absolutum est improducibile: non relationem; quia relatio non producit, sed persona: ergo producit personam Spiritus S. & non filij: quia præsupponitur genita. *Resp.* facta illa suppositione, non fortè distinctionem nisi formalem inter duas productiones, siue processiones: & consequenter etiam inter producta siue procedentia. *Sed hanc respons. sic arguit Rada. Primò.* Inintelligibile omnino videtur, quod producat relatio per se subsistens, & quod non esset persona distincta à verbo: cum per nouam productionem tanquam eius terminus intrinsecus procederet; etsi est noua relatio subsistens; ergo noua persona; quia relatio subsistens in diuinis est persona. *Secundò.* Ad productionem amoris per se subsistētis sufficit principium quo perfectum in supposito conueniente actioni: sed hæc omnia essent in patre data hypothefi; ergo pater produceret amorem infinitum per se subsistentem in natura diuina, qui verè esset persona Spiritus S. sicut & modo. *Et confirmatur;* quia cum de ratione intrinseca personæ Spiritus S. nō sit procedere à verbo, sequitur quod si ab eo non procederet, ad huc esset persona ab eo distincta.

Solut. *Resp. ad primum,* tunc non fore nouam id est realiter distinctam productionem, nec nouam relationem subsistentem, ut supponit argumentum: sed eadem esset realiter productio & persona cum generatione & persona filij. *Ad secundum* Naz. in 1. part. D. Th. tom. 2.

A dico Patrem tunc producturum amorem infinitum per se subsistentem, qui esset persona Spiritus S. qui tamen realiter non distingueretur à filio. *Ad confirmationem* dico de ratione amoris esse in primo modo dicendi per se, ut procedat à verbo.

Contra eandem concl. sunt multa argumenta, quæ proponunt & soluunt Capr. in 1. dist. 11. Ferrar. in dicto cap. 24. Cai. Iauel. & alij expostores super hoc articulo, ad quos lectorem remittimus; sed post ea, quæ diximus, nulla superest difficultas.

CONTRA sextam concl. argu. Val. Quia nihil obstat, quo minus quantum est ex vi luminis naturalis, æquè tunc potuisse intelligi aliter personas distingui. *Resp.* obstat ea maxima absurda, quæ deduximus in probatione conclusionis.

CONTRA vltimam concl. argu. Val. Impossibile est ut aliquid in diuinis distinguatur ab alio, nisi immediatè etiam opponatur illi vel ratione originis, vel ratione relationis: sed si Spiritus sanctus procederet à solo filio, pater nullo modo istorum opponeretur Spiritui S. ergo non esset possibile ut distingueretur ab illo. Maior probatur ex eo, quod iam non est alius distinctionis modus, & quod ad intra non est in diuinis, non potest esse. *Resp.* falsam esse minorem. *Solut.* Nam opponeretur tunc pater ratione originis mediate Spiritui S. sed tamen, ut diximus non essent diuine personæ consubstantiales.

Sed contra hanc respons. infurgit Rada. Primò. *Replica* In casu posito pater primò & per se esset personaliter distinctus à Spiritu S. per solam paternitatem omni alio secluso: quia per illam solum constitueretur in esse personali: ergo seclusa etiam huiusmodi oppositione esset à Spiritu S. distinctus personaliter. *Secundò.* Illa mediata oppositio de per accidens se habet ad distinguendum Patrem à Spiritu S. ergo aliquid aliud esset assignandum tãquam huiusmodi distinctionis per se causam. Consequ. tenet: quia omne per accidens debet reduci ad id quod est per se. Antec. probatur: quia tunc pater respectu productionis Spiritus S. de per accidens se haberet, sicut in humanis auis respectu nepotis: si quidem ipso auo nō existente, nihilominus produceretur. *Deniq.* Distinctio personalis debet tribui constitutio personali; ergo soli paternitati & non illi mediatae oppositioni tribuenda esset distinctio realis patris à Spiritu S. *Resp. ad primum* falsum esse antec. *Solut.* Ad probationem, quia per illam solam constitueretur in esse personali, negatur consequentia ob supra dictam causam, cum ageretur de distinctio filij à spiritu sancto. *Ad secundum* negatur antec. Ad eius probationem negatur assumptum: nam esset tunc essentialis quædam connexio, tã in essendo quàm in operando inter patrem & filium: præsertim si ponerentur tres personæ consubstantiales, ut modo sunt; quamuis ea facta suppositione, non essent verè consubstantiales. *Ad 3.* negatur antec. ob rationem sæpius assignatam.

SECUNDA CONTROVERSA.

De efficacia secundæ rationis D. Thomæ.

IOANNES Rada contr. 15. q. 1. satis audacter sententiæ affirmit rationem hanc secundam D. Th. non concludere propositum Cai. Sylu. Ripa super hoc art. & Ferrar. 4. cont. gent. cap. 24. existimant eam esse probabilem. Iauellus opinatur eam esse necess-

cessaria, supposito in Deo verbo notionaliter dicto. In quam sententiam videtur inclinare Molina *diff. 1.* Torres ait rationem hanc esse per pulchram & maxime annotandam.

Resolutio.
Verbo diuino ex propria ratione formali continere per se in primo modo esse principium amoris ut quod per actum voluntatis.

AD MORTARIAM reducenda sunt primo quæ supra diximus *quæst. 27. art. 3.* de necessitate & perfectitate originis amoris à verbo, quatenus verbum est res concepta. Vbi etiam deduximus cum Caietano ordinem originis esse ordinem secundum modum efficientiæ: & rem conceptam & verbum esse causam amoris in genere causæ siue principij efficientis: est enim res cognita secundum esse reale in rerum natura finalis causa, aut ratio finalizandi: secundum esse verò conceptum ratio formalis ipsi voluntati amoris eliciendi: quod est esse rationem agendi, quod ad genus causæ pertinet efficientis ut quo; & consequenter etiam verbum ipsum, quod est res ipsa concepta in esse intelligibili ad intra, erit ratio formalis & causa siue principium amoris ut quo in communi loquendo. Et quia causalitas siue operatio vnicuique conuenit efficienti iuxta modum suum: idcirco si verbum fuerit subsistens ut in Deo, principium erit amoris non formale tantum siue ut quo, verum etiam tanquam efficiens siue principium ut quod. Id verò quod ita principium est amoris, ut quod, amorem efficit siue producit non ut obiectum præcisè sed etiam ut intelligens & volens, non per accidens ut affirmat Rada, sed per se, non ex communi ratione verbi; alioquin omne verbum esset produciens amorem ut intelligens & volens, sed ex propria & tali sibi connaturali ratione, ut tale verbum est cui per se conuenit subsistentia. Probantur hæc in verbo diuino, de quo sermo est, & cui soli congruunt. Nam primò verbum diuinum natura ipsa siue bonitas diuina est tam in esse intelligibili, quam in esse naturali: quod illi non per accidens, sed per se conuenit, ex hoc quod à dicente procedit ut perfectissima similitudo: ac proinde perfectissime simile dicenti in eadem scilicet natura numero secundum eius esse naturale; atque ideo genitum est & filius, ut latè supra deduximus *q. 27. a. 4.* Ex quo sequitur tale verbum sibi necessario, & per se in primo modo vendicare subsistentiam, non ex accidentali aut extranea aliqua ratione sibi connexa, sed ex formali & per se differentia, siue modo verbi ut verbum est distinctiuo: ex ratione scilicet perfectæ similitudinis, quæ similitudinis perfectio modus quidam est per se diuini similitudinis expresse, quæ est intrinseca & formalis ratio verbi: igitur verbum Dei ex propria ratione formali, in primo modo dicendi per se vendicat sibi subsistentiam & consequenter etiam esse principium ut quod amoris; non ut obiectum tantum in esse naturali & intelligibili, sed etiam ut principium productiuum per actum sue voluntatis: Subsistenti namque in genere immaterialium per se conuenit esse tali modo principium agendi. Si itaque subsistentia per se & formaliter conuenit verbo Dei, ut tale verbum est, quatenus dictio illa tale denotat modum per se diuini verbi ut verbum est: consequens etiam est, ut cuiusvis ab eo procedentis operationis principium sit ut quod per intellectum & voluntatem; alioquin non ageret in ratione verbi perfectissimi subsistentis in natura diuina, sed ad modum inherens formæ ut verbum nostrum. Vnde quemadmodum homini ut homo est per se conuenit rationale, quod tamen accidit animali ut animal est, & consequenter homini ut animal est: ita verbo diuino ut tale

verbum per se & intrinsecè continet esse principium amoris ut quod per sue voluntatis actum; quamuis id accadat verbo ut verbum est, & etiam ipsi diuino verbo ut verbum est. i. secundum communem & præcisam rationem verbi. Cuius distinctionis neglectus Radam prædictum in errorem induxit. Scopum igitur veritatis, videtur, à longè saltem alpexisse Iauell. dicens, supposita fide verbi notionalis in Deo, necessarium esse amorem à verbo procedere. Prædicta confirmat discursus Cai. quem alij sequuntur interpretes, quo secundum illam D. Th. rationem probabilem esse demonstrat.

Secundo obseruandum est, propositionem illam D. Thom. *Necesse est autem, quod amor à verbo procedat,* intelligendam esse vniuersaliter de verbo & amore: siue sint accidentia siue subsistant, siue sint essentialia siue notionalia siue personalia.

Tertiò considerandum est, propositionem illam S. D. *Non enim aliquid amamus, nisi secundum quod conceptione mentis apprehendimus,* secundum Caietanum intelligendam esse de apprehensione naturali. At Syluest. eam extendit etiam ad intellectiōem supernaturalem diuinæ visionis, in qua tenet formari verbum. Sed melius loquitur Iauell. dicens, quod licet in intellectu supernaturali visionis beatifica non producat verbum, illam tamen (ratione scilicet essentia diuinæ per se obiectiue præsentis) equipollere verbo: & ideo amorem beati ex tali æquipollenti verbo procedere.

Deniq; aduertendum est, hic S. D. supponere cōmunia alibi stabilita, videlicet bonum cognitum esse motiuum voluntatis, & esse principium productiuum amoris ex *3. de anim. & 12. metap.* ut hic notat Caiet. & Iauell. & Ferrar. in d. c. 24. Ex dictis sequuntur duæ conclusiones.

PRIMA CONCLVS. *Discursus D. Tho. legitimus est.*

SECUNDA CONCL. *Supposita fide verbi personalis in Deo ratio D. Th. necessariò concludit.*

CONTRA primam concl. sunt arg. quæ produciunt & soluunt Caiet. Ferrar. & Iauell. ad quos lectorem remittimus.

Contra eandem conclusionem argumentatur Rada. *Primò.* Notitia rei amatae necessario præsupponitur amoris, hoc ideo præcisè: quia per huiusmodi notitiam fit præsens obiectum voluntati: sed diuina essentia de cuius amore procedit Spiritus S. non fit præsens voluntati per verbum, sed per cognitionem essentialem; ergo per hoc, quod notitia rei amatae, vel amandæ præsupponitur amoris eius, non rectè conuincitur, quod Spiritus S. procedat à verbo. Probat minor. *Primò* quia aliter Pater intelligeret per verbum. *Secundò*, quia, si per impossibile Deus intel ligeret, & non produceret verbum, adhuc per illam intellectualem cognoscere essentiam suam, quæ in ratione obiecti cognitæ amabilis fieret per eandem cognitionem sufficere præsens voluntati; ergo verbum non requiritur ad hoc per se.

Respondetur propositionem illam: *Necesse est, ut amor procedat à verbo:* non probari per hoc præcisè, quod notitia rei amatae præsupponitur voluntati, ut per eam fiat præsens obiectus; sed per hoc, quod nihil amamus, nisi quod conceptione mentis apprehendimus. *Quod si dicat* Rada se loqui etiam de notitia prout est rei conceptio, dico falsam esse maiorem argumenti Radæ; quia conceptio siue verbum principium est amoris, non ea sola ratione præcisè, quod per illud fiat ob-

obiectum præsens, sed etiam, quia verbum in cō-
muni loquendo, ex propria ratione forma quæ-
dam est, vt terminus intellectus intrinsecus,
& propria ac consummata intellectus in actu
perfectio, quatenus motius est voluntatis. Om-
ne enim agens agit per propriam formam, qua-
tenus est eius actus & perfectio; igitur verbum
non eo tantum, quod per ipsum fiat obiectum
præsens voluntati, sed propter causam etiam o-
mnibus agentibus communem est necessarium,
propter actualitatem scilicet & perfectionem ad
operandum necessariam. Et quamvis in di-
uinis verbum non sit actus aut perfectio intel-
lectus: ad perfectionem tamen pertinet intel-
lectionis & intellectus; sicut quilibet diuina
persona in perfectione clauditur diuini esse. Nā
sicut persona vt sic id perfectissimum significat,
quod est in natura: ita verbum diuinum subsistens
id perfectissimum significat, quod est in intelle-
ctu. Et quemadmodum nulla est operatio diuine
naturæ, quam non producant diuina perso-
næ: ita nulla est operatio siue motio intelle-
ctus respectu voluntatis, quam non efficiat ver-
bum. Ratio verd est: quoniam agens & eius po-
tentia tota sua perfectione producit in quolibet
actionis genere proportionaliter. Verbum itaq;
principium est amoris; vel quia facit obiectum
præsens & forma quædam est intellectus in actu, vt
in nobis: vel quoniam intrinsecè clauditur in ip-
sa perfectione intellectus in actu vt persona sub-
sistens & continens totam rationem diuinæ bo-
nitatis, quæ est obiectum voluntatis. Et ad hæc
reducenda sunt, quæ supra diximus q. 27. a. 3. dub.
2. vbi magis sententiam Caiet. quàm nostram ex-
pressimus.

ubi. 2.

Secundò. Admisso (inquit Rada) quod verbum
per se requiratur ad præsentiam obiecti: non in-
de inferitur, quod Spiritus S. procedat à verbo sic
ut ab habente voluntate; ergo non rectè procedit
ratio D. Th. Antecedens probatur; quia voluntas
in verbo ad id minus impertinenter se habet;
quia amor vt sic, dato quod per se requirat ver-
bum, solum præsupponit illud vt verbum, de
cuius ratione non est voluntas: vt patet in verbo
creato, in quo non est voluntas, cui tamen ratio
verbi omnino competit; ergo ex eo, quod amor
per se præsupponat verbum, à quo vt verbum
procedat, non conuincitur quod procedat à ver-
bo per voluntatem, vt modo volumus & vt
Concilia definiunt. Resp. primò, nos ex eo princi-
pio non deducere processionem Spiritus S. à ver-
bo. Secundò ad probationem antecedentis nega-
tur assumptum. Ad cuius probationem iam di-
ctum est voluntatem vt amoris principium esse
de ratione verbi perfectissimi & subsistentis;
quamuis accidat verbo, vt verbum est id est ver-
bo secundum communem rationem verbi.

sol.

Obi. cōtr. 2. CONTRA secundam conclus. argumen. Caiet.
Dicere quispiam posset Patrem producere amo-
rem sui notionalem, cognoscendo se essentiali-
ter; ergo ratio D. Th. non est accipienda vt neces-
saria, sed vt probabilis. Resp. falsum esse antecede-
ns ob rationem superius assignatam in resp. ad 1.
arg. Rad.

solut.

DVBITATIO de tertia ratione D. Thom. Caiet.
proponit quorundam argumenta contra ter-
tiam rationem D. Thom. & primò contra illam
propositionem. Ab vno nunquam procedunt
plura absque ordine inter se, nisi in materialiter
tantum differentibus. Secundò aduersus duo di-
cta, quæ videntur ad inuicem contradicentia;
quibus optimè respondet Cai. Sed primum ar-
gumentum melius soluitur à Tauello & Ferrar. in

d. 2. 24. ex doctrina D. Thom. de potentia, quæst. 10.
a. 3.

Annotationes circa responsiones ad argumenta
D. Thomæ.

IN responsione ad primum argumentum aduerte
Canonem illum D. Thomæ regulariter in sa-
cra Scriptura tenendum est, quod id, quod de Pa-
tre dicitur, oportet de filio intelligi, etiam si di-
ctio exclusiua addatur: nisi solum in illis, in quibus
Pater & filius secundum oppositas relatio-
nes distinguuntur: intelligendum esse secundum
sensum minus proprium loquutionis, quatenus
scilicet dictio exclusiua excludit aliud neutrali-
ter, & non alium masculinè, vt declarat S. D. su-
pra q. 31. a. 4. sic enim pie exponuntur dicta scri-
pturarum, vt ibidem docuit diuinæ voluntatis
interpretes.

Circa resp. ad 2. vbi S. D. agit de definitione seu
expressione processionis Spiritus S. à Filio facta
authoritate Romani Pontificis, lege si placet ea,
quæ scribunt Mol. disp. 1. Valen. puncto 2. Vasquez
disp. 146. cap. 3. & 4. & Suarez lib. 10. de Trinitate,
c. 1.

De sententia Damasceni, quam examinat D.
Th. in respons. ad 3. aduerte secundam respon-
sionem ex aliorum sententia non rejici, sed vt pro-
babilem admitti: quæ etiam apertius exprimitur
in 1. dist. 11. a. 1. quam declarationem sequuntur &
explicant Molina disp. 2. Vasquez in d. disp. c. 7.
& Suarez in allegato cap. 1. quamuis (nescio quo
spiritu) profiteatur Vasquez se exponere verba
Damasceni contra mentem D. Th.

Postremo circa resp. ad 7. argumentum duo sunt
annotanda. Primum est sensus illius proposi-
tionis Aristot. In perpetuis non differt esse & posse:
quem exprimit Sylu. Secundum est interpreta-
tio verborum & mentis Anselmi, cuius alia plura
dicta producit Rada pro suæ sententiæ confirma-
tione: quibus tamen facile potest accommodari
duplex A. nostri D. interpretatio, ea scilicet
quam adhibet hic ad 7. & illa quam ex quæst. de po-
tentia supra retulimus: cui maxime fauet Vas-
quez in 7. c. dist. 148. immemor eorum, quæ dixe-
rat in 4. cap. Sententias reliquorum Patrum tam
Latinorum quàm Græcorum referunt cumulatè
recentiores super hoc articulo, & Suarez vbi su-
pra.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum Spiritus sanctus procedat à Patre per Fi-
lium.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Spiri-
tus sanctus non procedat à Patre per filium.
Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non proce-
dit ab eo immediate. Sigitur Spiritus S. procedit à pa-
tre per filium, non procedit à patre immediate. Quod vi-
detur inconueniens.

196
1. di. 12. a. 3.
Et op. 2. ca.
41 Et op. 9
c. 27.

2 Prætereā. Si Spiritus S. procedat à Patre per fi-
lium, non procedit à filio, nisi propter patrem. Sed pro-
pter quod vnumquodque & illud magis. Ergo magis
procedit à Patre quàm à filio.

3 Prætereā. Filius habet esse per generationem, si-
gitur Spiritus sanctus est à patre per filium, sequitur
quod prius generetur filius, & postea procedat Spiritus
S. & sic processio Spiritus S. non est æterna, quod est hæ-
reticum.

4 Prætereā. Cum aliquis dicitur per aliquem ope-
rari, potest è conuerso dici. Sicut enim dicimus, quod

S. 2

Refx